

UD I DET FRI MED FYNBOERNE

Tag på tur i Faaborg og omegn og oplev nogle af de steder, hvor Fynboerne malede deres kendte landskabsmotiver omkring år 1900. Svanninge Bakker og Bjerge blev i 2018 udpeget som et af 15 landskaber, der indgår i Danmarks Naturkanon. Kunstnere som Jens Birkholm, Peter Hansen, Anna og Fritz Syberg m.fl., der var en del af kunstnerkolonien i Faaborg, var født og opvokset på egnen. Her fandt de også mange af deres motiver, både i bakkerne, i byen og på landet, og de fleste af deres værker er på Faaborg Museum.

På kortet [her](#) kan du finde frem til lokaliteterne, der er markeret med en gul placeringsmarkør. Hvis placeringsmarkøren er udformet som en ramme, er der i sommerhalvåret opstillet guldrammer på lokaliteten. Kortet findes også som bilag til dette dokument.

FIND VEJ

Der er en række parkeringspladser både på Odensevej og på Nyborgvej, som man kan benytte som udgangspunkt for sin tur. Ønsker man at cykle er det også muligt, og man kan evt. trække sin cykel på enkelte strækninger, der er meget stejle.

LANDSKABETS HISTORIE

Nordøst for Faaborg ligger Svanninge Bakker med sine kraftfulde linjer, skabt af gletsjere for ca. 21.000-16.000 år siden under den sidste istid. En stor gletsjer bevægede sig ned over Fyn fra nordøst. Isen virkede som en bulldozer, der skubbede den frosne jord op i høje bakker. I en længere periode dækkede en stillestående ismasse store dele af Sydvestfyn. Denne "dødis" havde sin sydlige begrænsning i De Fynske Alper. Siden trængte en gletsjer sig frem fra sydøst, gennem Østersøområdet og over imod Lillebælt. I "skotrenden" mellem disse ismasser formedes De Fynske Alper. Senere har regn- og smeltevand skåret dybe kløfter i bakkerne – dette ses især i de centrale dele af Svanninge Bakker og Komtessens Plantage. I dag er det et vildt og kuperet, men afgrænset hedelandskab med sandet jord, som ikke er egnet til landbrug. Det specielle ved området er blandt andet, at variationen i jordbund og terræn kan illustrere hele Danmarks vegetations- og skovhistorie, fra istidens sparsomme vækster til moderne skovbrug.

I 1911 opkøbte konservesfabrikanten og kunstmæcenen Mads Rasmussen, (1856-1916), der stiftede Faaborg Museum i 1910, store dele af Svanninge Bakker med henblik på at bevare områderne som Fynbomalerne havde forevigtet i deres værker. Mads Rasmussen og andre opkøbere plantede dog også fyrretræer, der på sigt ændrede hele landskabet fra det oprindelige hedelandskab til et mere

lukket landskab med fyrretræer.

Den 3. december 1999 blev Danmark ramt af en orkan, som bevirkede at de fleste store nåletræer i Svanninge Bakker væltede. En plan om at genskabe det åbne landskab var allerede påbegyndt, men orkanen og de mange væltede træer satte skub i processen med at frilægge området og genskabe naturtypen overdrev, der domineres af græs og urter.

I perioden 2005 til 2008 erhvervede Bikubenfonden de to skove Steensgaard og Knagelbjerg og til slut Sandbjerggaard og samlede dem under navnet Svanninge Bjerge. Med fondens overtagelse skulle Svanninge Bjerge udvikles til et landskab, der både skulle bevare og pleje den eksisterende natur, og de kulturspor der er i landskabet, og samtidig vise og give en forståelse for de lange linjer i det danske landskabs historie. De to områder, Svanninge Bakker og Svanninge Bjerge, ligger på hver side af hovedvejen mellem Faaborg og Odense.

Svanninge Bakker og Bjerge har en helt unik geologisk karakter, og dets geografiske position skaber grobund for en enestående artsrigdom. De næringsfattige moser og søer som findes her, er meget sjældne under østdanske forhold. Lavbundsarealerne udgør biotoper, hvor der er observeret flere sjældne arter.

Områderne Svanninge Bakker, Bjerge og Svanninge Nørremark besøges af folk, som ønsker at nyde den specielle og unikke natur med et kuperet og varieret landskab, hvor skovområder veksler med åbne strækninger. I vest er der udsigt fra højdedragene i Svanninge Nørremark, og fra Lerbjerg, som er et af Fyns højeste punkter, hvorfra man kan skue ud over Det Sydfynske Øhav. Mange besøgende kommer også for at se eller gense de motiver, de kender fra Fynboernes malerier.

Med denne vejledning til at komme ud i det fri kan man gå i kunstnerens fodspor og se hvilke dele af landskabet, synsvinkler, belysning og årstider kunstnerne har valgt, da de skildrede området. Men man kan også få en fornemmelse af, hvorledes landskabet har ændret sig siden værkerne blev skabt. Vi håber, den kan bidrage til at områdets besøgende får en unik naturoplevelse og oplever den nære sammenhæng mellem kunst og natur.

KUNSTEN I LANDSKABET

Materialet anviser en række steder, hvor vi ved, at kunstnerkredsen har fundet nogle af deres motiver. De udpegede punkter på kortet formidler både motiver fra landskabet i og omkring Svanninge Bakker og Bjerge og i Faaborg by. Man kan besøge punkterne i den rækkefølge, man har lyst, og numrene på punkterne angiver ikke nogen bestemt rækkefølge. Vi håber, at man kan bruge ruten intuitivt og finde eller forestille sig motiverne, som i flere tilfælde også er

årstidsbestemte - som f.eks. Peter Hansens Moden rug, 1892. Alle værker, der henvises til, findes på Faaborg Museum, og mange af dem kan i øjeblikket ses på udstillingen Faaborg i blodet. Kunstnerkoloni 1880-1928.

Rammer og lokaliteter

Nummer 1-8 henviser til lokaliteter, hvor der i sommerhalvåret er anbragt gulddrammer på stedet. Det omfatter både steder i Svanninge Bakker og Bjerge og i Faaborg by.

Nummer 9-13 angiver lokaliteter med forbindelse til bestemte motiver, men bliver ikke formidlet ved hjælp af rammer.

1. Jens Birkholm. Udsigt over Svanninge Bakker. 1912.
2. Jens Birkholm. Uvejr over Svanninge Bakker. (Lerbjerget) 1905.
3. Fritz Syberg. Aftenleg i Svanninge Bakker. 1900.
4. Harald Giersing. Landevej til Svanninge Bakker. 1919.
5. Jens Birkholm. Fra Faaborg Havn. 1910.
6. Peter Tom-Petersen. Den gamle pavillon ved havnen, Faaborg, 1907.
7. Jens Birkholm. Frikvarter i Borgerskolen. 1910.
8. Peter Hansen. Bag ved provinsbyen. 1889.

Placeringen på de fem øvrige lokaliteter kan du finde mere om på Google Maps [her](#), eller på kortet sidst i dokumentet.

9. Fritz Syberg. Kunstnerens bolig i Svanninge. (Brahesvej 2), 1896.
10. Fritz Syberg. Stenten i Svanninge. Tornehaverne. 1901.
11. Peter Hansen. Moden rug. 1891.
12. Fritz Syberg. Vejen til Svanninge. 1892.
13. Jens Birkholm. Kistelåget. 1904.

1. Jens Birkholm Udsigt over Svanninge Bakker. 1912
Olie på lærred. 110 x 154 cm
Faaborg Museum

Jens Birkholm (1869-1915) er den af Fynboerne, der har malet flest billeder fra Svanninge og omegn. Som udlært malersvend tog han i 1892 til Berlin, hvor han blev i ti år. Han udviklede tuberkulose og vendte tilbage til Faaborg, hvor den friske luft var bedre for hans helbred.

Jens Birkholm har sin helt egen kunstneriske stil. Han gik ikke på Zahrtmanns Skole som de øvrige fynbomalere, men fandt sin egen teknik, ofte med en detaljeret forgrund med fine detaljer og en mere diffus baggrund, hvor han forsøger at fange atmosfæren og lyset.

Motivet her er malet oppe fra Lerbjerget med udsigt ud over Svanninge Bjerge og Bakker. Landskabet har ændret sig meget siden, men man genkender Helnæs i baggrunden. Birkholm formår at skabe dybde og rum i værket ved at lade vores blik glide ned over de forskellige bakkeformationer, for til sidst at ende ved havhorisontens flade rolige og stabiliserende linje.

2. Jens Birkholm. Uvejr over Svanninge Bakker. 1905 (Lerbjerget).
Olie på lærred. 45 x 58 cm
Faaborg Museum

Motivet er malet for foden af Lerbjerget, og viser et langstrakt perspektiv. Det viser Birkholms (1869-1915) karakteristiske malemåde, hvor forgrunden er detaljeret og fint malet og det langstrakte perspektiv er malet på en mere subtil måde med et diffust lys. Birkholm har været i stand til at fange lyset under den grå sky. Den for Svanninge karakteristiske lyng står fint mod den mørke uvejrshimmel, og skaber dybde og dramatik i billedet. Himmelen over hedelandskabet spiller i farver fra mørk, dunkel grå til lysende hvid, og bevægelserne i de stille drivende skyer skaber liv.

3. Fritz Syberg. Aftenleg i Svanninge Bakker. 1900
Olie på lærred. 174 x 230 cm
Faaborg Museum

Stedet, som Fritz Syberg (1862-1939) malede i september i år 1900, ser i dag meget anderledes ud. I 1911 opkøbte mæcenen og kunstsamlere Mads Rasmussen (1856-1916) et stort stykke af Svanninge Bakker - faktisk 32 tønder land - bl.a. fordi han ønskede at naturen skulle bevares som kunstnerne havde fremstillet den i deres billeder. Mads Rasmussen plantede dog alligevel en lille kirsebærlund med henblik på hans produktion af frugtvin. Et af træerne står stadig dér, hvor Fritz Syberg malede sit motiv Aftenleg i Svanninge Bakker. Mads Rasmussen byggede også en rundpavillon i området. Den har ligget cirka bag ved den dansende cirkel af mennesker i maleriet. Pavillonen blev revet ned i 1970'erne på grund af dens forfaldne tilstand.

Aftenleg i Svanninge Bakker er et monumentalt værk som med sin maleriske reference til guldaldermaleriet og romantikken kan siges at sætte punktum for en tid, der var ved at være forbi. Folk flyttede fra land til by og industrialiseringen var på fremmarch. Solnedgangen kan læses symbolsk som en afslutning på en tid.

Med dette værk skabte Fritz Syberg også en myte-lignende forståelse af, hvordan det "plejede" kulturlandskabet skulle - eller burde - se ud. Billedet har en spændende komposition med en høj horisontlinje. Tre fjerdedele af billedet viser det mørke tunge aftenlys på bakkerne, mens den sidste fjerdedel indeholder det smukke lys fra solnedgangen og de drivende skyer. Sybergs landskab er underlagt skumringslyset fra solen, der netop er ved at gå ned, og det giver landskabet et mørkt skær. De drivende skyer på aftenhimlen, giver bevægelse i billedet og forstærker stilheden i landskabet. Midt i glædens dans lurer melankolien.

4. Harald Giersing. Landevej til Svanninge. 1919
Olie på lærred. 64 x 74 cm
Faaborg Museum

Harald Giersing (1881-1927) blev en del af Sybergfamilien gennem sit ægteskab med den ældste datter Besse (1896-1944). Siden forærede Fritz Syberg (1862-1939) det unge par Poppelhuset i Svanninge.

Det unge par beboede huset i perioder, men opholdt sig resten af tiden i deres bolig i nærheden af København. Harald Giersing har malet mange billeder fra Svanninge og omegn med sin karakteristiske ornament svungne streg. I det fynske landskab fandt han nye vinkler på sin kunst, og malede blandt andet kirkegården i Svanninge og vejen til Svanninge utallige gange. Malerierne fra Svanninge indeholder de - for Giersing - karakteristiske lodrette kompositionselementer, fremstillet nærmest som søjler og med mørke svungne konturer.

I kompositionen har Giersing malet vejen, så den breder sig ud og fylder underkanten af lærredet næsten helt. Den grå-hvide vej, som lyser op i kompositionen, ender lige under midten i billedet og Giersing formår med få virkemidler og med den tynde sorte kontur, at vise vejens hældning og svungne karakter.

5. Jens Birkholm. Fra Faaborg Havn. 1910

Olie på lærred. 57 x 93 cm

Faaborg Museum

Her har Jens Birkholm (1869-1915) malet Faaborg Havn fyldt med joller, både og skibe af forskellig karakter og funktion. Bag skibene skimtes byens tage, hvor man stadig kan genkende forskellige bygninger, der også findes i dag. De røde tage stabiliserer de lyseblå og grå nuancer i værket.

Udover Birkholm har også Peter Hansen (1868-1928) været optaget af livet ved havnen med skibsværftet og dets konstruktioner til de store træbåde. Birkholm boede i Berlin i årene 1892-1902, men blev efter et sanatorieophold grundet tuberkulose nødsaget til at vende tilbage til Faaborg i 1902. Her byggede han "Villa Niben" – et lille træhus på ni søjler, som stod i vandkanten ved Faaborg Fjord. Jens Birkholm vendte dog tilbage til Berlin på kortere ophold (1906 og 1908) ligesom han rejste i Italien (1905) og Tunis (1911). Birkholms landskabsmotiver og bymotiver er tit mennesketomme, nænsomme skildringer afstedet.

6. Peter Tom-Petersen. Den gamle pavillon ved havnen, Faaborg. 1907

Radering. 165 x 215 mm

Faaborg Museum

Peter Tom-Petersen (1861-1926) blev uddannet på Kunstakademiet i København 1877-1881 og udførte som maler især landskaber og byprospekter. Omkring år 1900 begyndte han at radere, en teknik der siden blev hans foretrukne medium.

Peter Tom-Petersen voksede ikke op på Fyn, men kom på Brahetrolleborg, da han havde familiære bånd til godsforvalterfamilien. I 1891 gift med godsforvalterens datter, Han begyndte at omgås Fynbomalerne i Faaborg i 1890'erne og blev nært knyttet til gruppen. Da konservesfabrikant Mads Rasmussen i 1910 besluttede at skabe et kunstmuseum i Faaborg, kom Peter Tom-Petersen til at sidde i indkøbskomitéen til museet.

Motivet med havepavillonen, der hører til købmandsgaarden "Den Gamle Gaard" i Holkegade, er nemt at genkende i dag, blot er den omgivende vegetation på raderingen meget mere frodig. Købmandsgaarden blev opført omkring 1720, og havepavillonen blev bygget omkring 1820 af Barbara Hempel, der var enke efter en af Faaborgs driftigste købmand, Jørgen Ploug. Strukturen med en have ned til havnen har været udbredt i 1700- og 1800-tallet, og pavillonen var en af flere, hvor man kunne sidde og skue over havnens skibe og aktiviteter, men er i dag den eneste, der er bevaret.

7. Jens Birkholm. Et frikvarter i Borgerskolen. 1910
Olie på lærred. 113 x 158 cm
Faaborg Museum

Jens Birkholm skildrer her en flok skolebørn, der holder pause i en skolegård i Faaborg – i øvrigt ved den skole, hvor Jens Birkholm selv havde gået i skole som barn. Scenen myldrer af børn i færd med forskellige aktiviteter - de spiser madpakker, leger i rundkreds, hvisker små hemmeligheder og observerer hinanden på kryds og tværs. I maleriets forgrund står en lille gruppe piger og sludrer med ryggen til betragteren. Kompositionen er fuld af bevægelse og meget dristigt beskåret som var det et snapshot-fotografi, hvilket giver en følelse af at kunne træde ind i skolegården og komme tæt på børnenes virkelighed.

Der kendes adskillige forarbejder og fotografier, som Jens Birkholm malede i forbindelse med sit arbejde med billedet. var nogen af de første til at skildre børn i skolesammenhæng, og både Jens Birkholm og Peter Hansen arbejdede gentagende gange med motiver fra skolegården. Birkholms værker indeholder, i modsætning til Hansens værker, ofte en form for tristesse og fremstiller sjældent glade og smilende børn, hvilket også er tilfældet her med skolebørnene fra Borgerskolen, som virker bekymrede og alvorlige.

8. Peter Hansen. Bag ved provinsbyen. 1889
Olie på lærred. 39,5 x 60,5 cm
Faaborg Museum

Peter Hansen har malet en dejlig sommerdag i naturen tæt ved hans hjemstavn i Faaborg. Græsset er grønt og saftigt, kornet er næsten klar til høst og himlen er blå. Motivet viser Danmark fra sin skønneste side og uden en snert af drama. I baggrunden ligger Faaborg med sine gule huse og kirken yderst til venstre.

Horisonten er høj, og man er omsluttet af motivet uden overblik og udsyn. Det er typisk for Fynboerne at male landskabet fra en position på selve marken. De placerer sig ofte midt i det opdyrkede land, og de undgår ofte at skildre de veje, der ellers var et tilbagevendende element i tidligere tiders landskabsmalerier. Måske signaleres der hermed, at kunstneren ikke er på gennemfart, men er hjemmehørende i det skildrede landskab, ligesom at værkerne er stærke udsagn om landbrugets betydning.

9. Jens Birkholm. Kistelåget. 1904
Olie på lærred. 47 x 60 cm
Faaborg Museum

Motivet viser udsigten mod bakken der kaldes Kistelåget, videre over de græssende dyr, stendigerne, Svanninge Kirketårn og længere borte endnu: bugten og Helnæs. Birkholm (1869- 1915) har skåret kompositionen lige over vandets horisontlinje, så beskueren kun lige aner himlen. Solens spejling i havet og skyggerne fra træerne i mellemgrunden viser den frontale sol over motivets beskæringskant. Formationen "Kistelåget" er et motiv som Birkholm har malet mange gange fra forskellige vinkler og på forskellige årstider. Det ellers mennesketomme landskab viser Svanninge Kirketårn, og ud fra vinklen på tårnet er det muligt at stedfæste omtrent det sted, hvor kunstneren har malet dette værk.

I et interview blev Birkholm engang spurgt, hvorfor han tidligere havde malet så mørke billeder med triste motiver af fattiglemmer og berlinske varmemestuer, hvor hans værker nu tilbage i Faaborg strålede af farvepragt og skønhed. Birkholm svarede: "Jo, tidligere var jeg måske meget optaget af, hvad jeg havde set af fattigdom og nød i Berlin, nu har jeg i de år, jeg har været hjemme, levet mig ind i naturen her, og jeg maler den kun fordi jeg ikke kan lade være. når jeg går derude, og motiverne dukker frem, så kan jeg slet ikke lade være med at male, og så må det blive som det kan."

10. Fritz Syberg. Kunstnerens bolig i Svanninge. (Brahesvej 2), 1896

Tegning. 45 x 47 cm

Faaborg Museum

Står man ved Poppelhuset i Svanninge by og kigger over mod Pumpemagergaarden (nu Stævnegaarden), kan man ane den gavl og konturerne af stråtaget, som Fritz Syberg (1862-1939) har forevigt. Familien Syberg har beboet begge ejendomme. I Pumpemagergaarden boede familien Syberg til leje som nygifte i 1894. Senere købte familien Poppelhuset overfor og gav det siden i bryllupsgave til deres ældste datter, Johanne Birgitte Giersing (Besse), og hendes mand, kunstneren Harald Giersing.

Fritz Syberg malede igennem alle årene de familiære omgivelser med Anna Syberg (1870-1914) og børnene. Han blev på et tidspunkt omtalt som "famiemaleren". Hans billeder viser ofte en familiær lykke og beskriver en hverdag i et kunstnerhjem for over hundrede år siden.

I denne lille blyantstegning har han fint og nænsomt skildret det stråtede bindingsværkshus og den lille havegang, der breder ud på billedet, løber helt ned til billedrammen og skaber perspektiv i værket. På det fine sort-hvide billede ses Sybergs konstante arbejde med lys og skygge, både i skildringen af stauderne og planterne, men også i arbejdet med skyggen på det stråtede tag, der rækker ud over gavlmuren på huset.

11. Peter Hansen. Moden rug. 1891.

Olie på lærred. 88 x 125 cm.

Faaborg Museum

Peter Hansen (1868-1928) kom som ung malersvend tit på sin onkel og tantes gård, Tidselkroggaard, der ligger ved Nørremarken. Både Peter Hansen og malerkammeraten - og senere svoger Fritz Syberg (1862-1939), skulle ofte være taget op og have udvalgt motiver fra gården, som dengang lå tættere på et vandhul.

Man kan formode, at Peter Hansen har malet sit fine værk, Moden rug, fra dette sted. Den modne rug skildres med fine pastelagtige, sarte gule toner, og man fornemmer rugens blide og bølgende bevægelse i vinden. En bevægelse, der videreføres i de drivende hvide skyer på den sommerblå himmel. Rugen og skyerne er i bevægelse for den aldrig hvilende danske sommers blæst.

Peter Hansen må have siddet for foden af bakken og skuet op mod den modne rugmark, hvilket giver et spændende frøperspektiv. I betragtning af hvor få elementer værket indeholder, er det utroligt hvor levende og hvor meget bevægelse, der er i værket. Et fint lille værk, hvor titlen indikerer motivet: Den modne rug, forarbejdet af menneskene, i det kultiverede landskab.

12. Fritz Syberg. Stien til Svanninge. 1892
Olie på lærred. 68 x 88 cm
Faaborg Museum

Billedet menes at være malet oppe omkring det tidligere Tidselkroggaard, hvor Fritz Syberg (1862-1939) tog op med malerkammeraten Peter Hansen (1868-1928), når de havde fri fra arbejdet hos Mester, Syrak Hansen, der var håndværksmaler og holdt til i Mesterhuset i Faaborg (Lagonis Minde 7). Syrak Hansen var Peter Hansens far og han havde ansat Fritz Syberg som svend i malerværkstedet.

Stien skulle være den gamle "hov sti", der gik ned til Svanninge, som man kan se på billedet. S må have været en lokal sti, hvilket plovfurerne, der vender samme vej, indikerer.

Man mener det er den tidlige Tidselkroggaard, man ser på billedet. Gården blev senere flyttet og genopbygget i anden form højere oppe på grunden. Blandt andet fordi den tidligere gård lå meget tæt på den sø eller det vandhul, som også ses på billedet. Bagved de brune marker anes vandet og Helnæsbugten. Fritz Syberg viser allerede på dette tidlige billede et kunstnerisk greb, som han videreførte i mange billeder, hvor han er lidt hævet over motivet og derfor bibringer et let fugleperspektiv. Stien, som løber ind i billedet, giver dybde og er med til at skabe perspektiv i kompositionen.

13. Fritz Syberg. Stenten i Svanninge. Tornehave. 1901
Akvarel. 47 x 60 cm
Faaborg Museum

Udenfor Svanninge, ned af Vængegyden mod Faaborg kan man komme ind på en lille sti, som løber parallelt med vejen. Her fandt Fritz Syberg (1862-1939) et motiv og en udsigt fra Tornehaverne, som ser ganske anderledes ud i dag. Men man kan stadig skimte de fritliggende huse i det fjerne og ane lokationen.

Fritz Syberg må have vandret ud fra hjemmet i Svanninge; han har måske ofte vandret af stien mod Faaborg og set motivet, som han ønskede at fastholde og arbejde med. Her har han malet en smuk lille akvarel, let i farve og streg. Farverne er sprøde og sarte og akvarellen er mesterligt malet. De fine støvede blå skygger, dels på træstammer og stendige og dels på hustage, understreger og fremmer fornemmelsen af kulden og lyset. De brune og blå nuancer spiller op mod hinanden og skildrer det kølige nordiske lys. Syberg har valgt at forenkle udtrykket og formerne på husene i baggrunden, hvilket giver modvægt til de ornamenterede former på træer og stendige i forgrunden.

Akvarellen får således et ligevægtigt og harmonisk udtryk. Syberg har fanget lys og atmosfære, så beskueren får en fornemmelse af selv at være der.